WWF Suomi
Lintulahdenkatu 10
00500 HELSINKI

Puh (09) 7740 100
wwf.fi
panda.org

28.9.2026

Maa- ja metsätalousvaliokunnalle

Viite: HE 84/2026 vp
Asia: WWF:n kirjallinen asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle vesilain muuttamisesta

WWF kiittää mahdollisuudesta lausua tässä asiassa ja toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Nyt käsillä olevan lakiesityksen tavoitteena on tukea kansallisten vaelluskalakantojen elvyttämistä, luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämistä sekä vesipuitedirektiivin kansallisen täytäntöönpanon täydentämistä.

Tavoitteisiinsa pääsemiseksi lakiesityksessä ehdotetaan, että vesilakiin otetaan säännökset, jotka mahdollistaisivat kalatalousmääräysten lisäämisen niin sanottujen nollavelvoitelaitosten vesitalouslupiin. Esityksessä pyritään toisin sanoen mahdollistamaan kalatalousmääräysten lisääminen sellaisten vesivoimalaitosten vesitalouslupiin, joiden lupiin tällaisia määräyksiä ei ole aikaisemmin sisältynyt ja joille tällaisia määräyksiä ei tällä hetkellä ole käytännössä mahdollista vesilain nojalla antaa ilman luvanhaltijan omaa myötävaikutusta.

Merkittävin syy luonnonvaraisten vaelluskalakantojen uhanalaisuuteen ovat erilaiset vaellusesteet, kuten padot. Euroopan komissio on myös käynnistänyt lokakuussa 2024 Suomea vastaan rikkomusmenettelyn, koska komission mukaan Suomen lainsäädäntö ei täytä täysin vesipuitedirektiivien mukaisia vaatimuksia vesitalouslupien määräaikaisen tarkistamisen ja päivittämisen osalta. Edellä mainitut seikat huomioon ottaen WWF pitää esityksen lähtökohtia erittäin kannatettavina.

WWF kuitenkin katsoo, että eduskunnalle tuodussa lakiesityksessä on perustavanlaatuinen valuvika. Se ei tehosta tuottamattomien eli kaikkein hyödyttömimpien patojen purkamista, vaikka tämä olisi yksi tehokkaimmista keinoista tukea lakiesityksen tavoitteen toteutumista eli vaelluskalakantojen elvyttämistä.

Lakiesityksen mukaan kalatalousvelvoitetta ei voida määrätä vesitalouslupaan, jos siitä aiheutuu sillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna luvanhaltijalle kohtuuttomia kustannuksia. Näin ollen, kuten hallituksen esityksessä on tunnistettu, kaikkein pienimmille toimijoille ei välttämättä ole mahdollista asettaa velvollisuutta rakentaa kalatietä ilman, että toimenpiteen toteuttamisesta aiheutuisi luvanhaltijalle kohtuuttomia kustannuksia.

Edellä esitetystä puolestaan seuraa, ettei tällaisille toimijoille synny kalatalousvelvoitteen myötä kannustinta ryhtyä toimiin vaellusesteen purkamiseksi.

Esitetty lainsäädäntö suojelee siten lakiesityksen tavoitteiden (eli kalakantojen elvyttämisen) kustannuksella juuri sellaisia tyypillisesti yksityisessä omistuksessa olevia vaellusesteitä, jotka ovat kaikkein pienimpiä ja huonokuntoisimpia ja siten turhimpia.

Jotta esitys pystyisi toteuttamaan asianmukaisesti tavoitteensa, WWF pyytää valiokuntaa esittämään mietinnössään, että:

1. **VL 3 luvun 21 a §:ää muutetaan siten, että säännöksestä ilmenee, että ohitusuomien ja kalateiden rakentamista on pidettävä ensisijaisena vaihtoehtona suhteessa muihin kalatalousvelvoitteisiin, kuten istutusvelvoitteisiin, sekä kalatalousmaksuihin.**

2. **VL 3 luvun 21 a §:n 2 ja 3 momentti poistetaan ja että vesilakiin sisällytetään erillinen lunastussäännös niitä tilanteita varten, joissa VL 3 luvun 21 a §:n nojalla annettavan kalatalousmääräyksen antaminen olisi rinnastettava omaisuuden pakkolunastukseen.**

3. **Esityksen tavoitteiden toteutumisen ehdottomana edellytyksenä on, että elinvoimakeskukset ryhtyvät systemaattisesti tarkastamaan nollavelvoitelaitosten vesitalouslupia.**

4. **Eduskuntaa hyväksyy lausumaehdotuksen, jonka mukaan hallituksen on käynnistettävä lainvalmistelu vesilain muuttamisesta siten, että vesitalouslupien muuttaminen mahdollistuu vesipuitedirektiivin mukaisten ympäristötavoitteiden saavuttamisen vaarantumisen perusteella.**

Mikäli valiokunta ei esitä lakiesitykseen edellä esitettyjä muutoksia, WWF pyytää, että valiokunta esittää esityksen hylkäämistä, koska esitys ei pysty sellaisenaan täyttämään sille asetettuja tavoitteita.

WWF haluaa korostaa, että nyt käsittelyssä oleva lakiesitys poikkeaa merkittävästi WWF:n vuonna 2017 yhdessä Suomen luonnonsuojeluliiton ja Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestön kanssa tekemän lakialoitteen tavoitteista sekä oikeusministeriön lainvalmistelutyöryhmän vuoden 2018 lopussa valmistuneesta mietinnöstä. Esivalmistelun jälkeen esitystä on muutettu tavalla, joka on omiaan vesittämään vesilain uudistuksen alkuperäisen tarkoituksen eli kansallisten vaelluskalakantojen elvyttämisen. Ehdotettu sääntely mahdollistaisi käytännössä nollavelvoitelaitoksille vain sellaisten uusien kalatalousvelvoitteiden ja/tai -maksujen asettamisen, jotka heikentäisivät laitosten kannattavuutta parantamatta kuitenkaan vaelluskalakantojen tilaa.

WWF perustelee näkemyksiään tarkemmin alla.

<u>Kalatalousmääräysten välille keskinäisen etusijajärjestyksen lisääminen</u>

Hallituksen esityksen mukaisesti Lupa- ja valvontavirastolla (LVV) olisi uuden vesilain 3 luvun 21 a §:n nojalla oikeus määrätä elinvoimakeskuksen hakemuksesta nollavelvoitelaitoksen luvanhaltijalle kalakantojen turvaamiseksi kalatalousvelvoite, kalatalousmaksu tai niiden yhdistelmä. Lainkohdassa ei siten säädetä kalatalousvelvoitteen tarkemmasta sisällöstä eikä kalatalousvelvoitteen ja -maksun keskinäisestä etusijajärjestyksestä.

Vesipuitedirektiivin mukaisten sitovien ympäristötavoitteiden saavuttaminen edellyttää jokien ekologisten virtaamien ennallistamista sekä voimakkaasti muutetuissa vesimuodostumissa

pääsemistä lähelle parasta toteutettavissa olevaa ekologista jatkumoa. Toisin sanoen vesimuodostumissa olisi päästävä mahdollisimman lähelle sellaisia virtaamaolosuhteita, jotka turvaavat kalojen ja muun vesieliöstön vaelluksen.

Virtaamaolosuhteita ei ole mahdollista parantaa kalatalousmaksuilla tai istutusvelvoitteilla. Lisäksi istutusvelvoitteilla on onnistuttu tukemaan vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamista vain äärimmäisen harvoissa tapauksissa, vaikka ne ovat olleet jo vuosikymmeniä kalakannoille aiheutettujen haittojen pääasiallinen kompensaatiokeino. Laajamittaisten istutusten vaikutukset kalakantoihin ovat pääsääntöisesti kielteisiä, sillä ne ylläpitävät voimakasta kalastuspainetta.

Edellä esitettyjen seikkojen vuoksi ja lakiesityksen tavoitteiden toteutumisen varmistamiseksi WWF pyytää, että ympäristövaliokunta esittää VL 3 luvun 21 a §:ää muutettavaksi siten, että säännöksestä ilmenee ohitusuomien ja kalateiden rakentamisen ensisijaisuus suhteessa muihin kalatalousvelvoitteisiin, kuten istutusvelvoitteisiin, sekä kalatalousmaksuihin.

Huomionarvoista on, että muutosehdotus olisi myös omiaan edistämään kalastuslain 1 §:ssä säädettyjen tavoitteiden ja kansallisen kalatiestrategian toteutumista, sillä kummassakin painotetaan kalakantojen luontaisen elinkierron turvaamista. Muutosehdotus olisi niin ikään omiaan kannustamaan voimalaitosten omistajia hakeutumaan neuvotteluihin patojen purkamisesta. Tätä voidaan puolestaan pitää vaelluskalakantojen elvyttämisen kannalta merkittävänä, sillä patojen purkaminen on yksi vaikuttavimmista keinoista kalakantojen luontaisen elinkierron palauttamiseksi.

Kohtuuttomuuskiellon ja korvausvaatimuksen poistaminen sekä lunastussäännöksen lisääminen

Hallituksen esityksen mukaisesti vesilain 3 luvun 21 a §:n 2 momentissa säädettäisiin, ettei kalatalousvelvoitteesta, kalatalousmaksusta tai näiden yhdistelmästä saa aiheutua luvanhaltijalle kohtuuttomia kustannuksia suhteessa niillä saavutettavaan hyötyyn. Samaan aikaan esityksessä todetaan, että erityisesti kalateiden toteuttamiskustannukset saattavat nousta huomattavan suuriksi. Näin ollen esitettyyn kalatalousmääräysten asettamista koskevaan kohtuuttomuuskieltoon liittyy riski siitä, ettei nollavelvoitelaitosten haltijoille voida käytännössä määrätä sellaisia kalatalousmääräyksiä, kuten kalateiden tai ohitusuomien rakentamisvelvoitteita, joilla olisi tosiasiallista merkitystä vaelluskalakantojen elvyttämisen ja vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamisen kannalta.

Lisäksi hallituksen esityksen mukaisesti luvanhaltijalla olisi oikeus saada vesilain 3 luvun 21 a §:n 3 momentin nojalla valtiolta korvaus kalatalousvelvoitteesta aiheutuvasta vesivoiman menetyksestä johtuvasta hyödyn olennaisesta vähentymisestä. Tätä voidaan pitää aiheuttaja maksaa -periaatteen vastaisena.

Hallituksen esityksessä todetaan, että voimalaitoksen luvanhaltijalle jälkikäteen asetettavaa kalatien rakentamisvelvollisuutta on lähtökohtaisesti pidettävä perustuslain 15 §:n 1 momentin omaisuudensuojan yleislausekkeen alaan sijoittuvana toimena. Näin ollen toimesta ei tule perustuslain nojalla suorittaa ehdottomasti korvausta.

Hallituksen esityksen mukaan arvioinnissa ei kuitenkaan ole voitu sulkea pois mahdollisuutta, että eräissä tilanteissa luvanhaltijalle jälkikäteen asetettava kalatien rakentamisvelvoite merkitsisi niin huomattavaa taloudellista rasitusta, että se voitaisiin vaikutustensa perusteella rinnastaa perustuslain 15 §:n 2 momentissa tarkoitettuun valtiosääntöoikeudelliseen pakkolunastukseen. Perustuslain 15 §:n 2 momentin nojalla tällaisen kalatalousmääräyksen asettamiselle ei ole valtiosääntöoikeudellista estettä, kunhan asiassa suoritetaan täysi korvaus.

Edellä esitetyn perusteella **WWF pyytää, että** lakiesityksen tavoitteiden toteutumisen ja aiheuttaja maksaa -periaatteen pääsääntöisen toteutumisen varmistamiseksi **valiokunta esittää, että esitetyn VL 3 luvun 21 a §:n 2 ja 3 momentti poistetaan ja että vesilakiin sisällytetään erillinen täyden korvauksen periaatteen mukainen lunastussäännös niitä tilanteita varten, joissa VL 3 luvun 21 a §:n nojalla annettavan kalatalousmääräyksen antaminen olisi rinnastettava omaisuuden pakkolunastukseen.**

WWF katsoo, että lunastussäännöksen tulisi velvoittaa elinvoimakeskusta hakemaan edellä mainitussa tilanteessa nollavelvoitelaitoksen lunastusoikeutta ja LVV:tä myöntämään tällainen lupa, jos 1) laitoksen muodostaman vaellusesteen poistaminen on tarpeen kalakantojen elinolosuhteiden ja vaellusyhteyden turvaamisen tai palauttamisen kannalta; 2) laitoksella on vain vähäinen merkitys energiahuollon näkökulmasta ja 3) laitoksen taloudellinen arvo on vähäinen.

WWF:n esitys on monilta osin yhdenmukainen vesilain muutosta valmistelleen työryhmän mietinnössä ehdotetun nollavelvoitelaitoksia koskevan lunastussäännöksen kanssa.

<u>Nollavelvoitelaitosten vesitalouslupien tarkastamiseen ryhtyminen</u>

Hallituksen esityksen mukaisesti lakiin ei ehdoteta säädettäväksi lupamääräysten tarkistamishankkeiden vireille panon aikataulusta tai kohteiden valintaa koskevista säännöksistä. Näin ollen kalataloustehtäviä hoitavien elinvoimakeskusten resurssit määrittelisivät vuosittain vireille tulevien lupamääräysten tarkistamisasioiden määrän.

WWF pyytää, että valiokunta korostaisi lausunnossaan, miten esityksen tavoitteiden toteutumisen ehdottomana edellytyksenä on, että elinvoimakeskukset ryhtyvät systemaattisesti tarkastamaan nollavelvoitelaitosten vesitalouslupia.

<u>Vesilain mukaisten lupien muutosedellytysten laajempi muuttaminen</u>

Hallituksen esityksen mukainen vesilain muutos tulisi helpottamaan vain osittain nollavelvoitelaitosten vesitalouslupien tarkistamista. Lakiesitystä ei täten voida pitää riittävänä Euroopan komission lokakuussa 2024 käynnistämän rikkomusmenettelyn mukaisten epäkohtien paikkaamiseksi.

Vesipuitedirektiivin 11 artiklan 3 ja 5 kohdasta on johdettavissa Suomelle selkeä velvoite varmistaa, että kaikkia vesitalouslupia tulee olla mahdollista muuttaa, mikäli toiminnasta aiheutuu vesipuitedirektiivin mukaisten ympäristötavoitteiden saavuttamisen vaarantumista. Tällä hetkellä vesilakiin ei kuitenkaan tällaista säännöstä sisälly.

Näin ollen **WWF pyytää, että** EU-oikeuden tehokkaan toimeenpanon varmistamiseksi ja siten myös komisison lokakuussa 2024 aloittaman rikkomusmenettelyn osoittamien vesilakiin sisältyvien epäkohtien korjaamiseksi, **että valiokunta ehdottaa eduskuntaa hyväksymään lausumaehdotuksen, jonka mukaan hallituksen on käynnistettävä lainvalmistelu vesilain muuttamisesta siten, että vesitalouslupien muuttaminen mahdollistuu vesipuitedirektiivin mukaisten ympäristötavoitteiden saavuttamisen vaarantumisen perusteella.**

WWF Suomi sr.

Elina Erkkilä
Suojelujohtaja

Sampsa Vilhunen
Ohjelmajohtaja